

Ajaloost ja argisõjakusest

Tiina Leemets

Tuntud keeleuurijad ja filosoofid George Lakoff ja Mark Johnson on kirjeldanud, kuidas meie mõtteviisi ja keelekasutust kujundavad teatud metafoorid: kui aeg on raha, siis saab seda näiteks raisata, säästa ja röövida; kui mõtted on taimed, siis võivad need sattuda soodsale pinnasele, idaneda ja vilja kanda.¹

Nõukogude ideoloogias võrreldi igapäevast töödki sõjaga. Kes on tollaseid kõnesid kuulnud, loosungeid või ajalehti näinud, peaks mäletama hüüumärgiga üleskutseid uutele võitudele tööriindel, samuti Stalinile omistatud tsitaati „kaadrid otsustavad kõik“. Seda viimast on meil tööjõuküsimuste puhul tunnustavalt korratud praeguste aastateni välja. Kaadriosakonna asemel on asutustes nüüd küll pigem personaliosakond, kuid kaadri voolavusest räägitakse kirjutatakse tänini. Algselt on *kaader* olnud alalist isikkoosseisu tähistav sõjandussõna, nagu on teadnud ka XIX sajandi vene ja 1920. aastate eesti sõnaraamatutegijad.

Usutavasti sai *brigaad* tööühma nimetusena samamoodi töörahva innustuseks sõjaväelt üle võetud. Seevastu *divisjon* osakonna või talituse asemel on uuem tähenduslaen inglise keelest, kus *division* võib peale divisjoni ja diviisi olla veel mitmesugune väiksem jaotis tervikust (ja aritmeetikas jagamine).

Vanema ja keskmise põlve kooliaega jäid kohustuslikud lood sellest, kuidas Matrossov ja teised punaväe kangelased viskunud oma kehaga vaenlase dzotile või ambrasuurile, st tulepunktile või laskeavale. Sõjandusterminoloogias vahetas *dzoti* hiljem välja *dzoss*, mõlemad on mugandid vene lühenditest. Nooremad neid lugusid vaevalt teavad, ent kujund on XXI sajandi Eestis igatahes

---

¹ G. Lakoff, M. Johnson, Metafoorid, mille järgi me elame. Tõlkinud E. Vainik. Tallinn: TLÜ kirjastus, 2011, lk 39–41, 80, 86–87.

moekas. Guugeldajale ilmuvad ajalehtedest näiteks riigikogulane, kes viskus dzotile – see tähendab võttis sõna – kuluhüvitiste dokumenteerimisest loobumise nimel, ning lavastaja, kes pidi näitleja haigestumise tõttu dzotile viskuma ehk lasteetendusel karukostüümi pugema. Saame teada, et erakonna peasekretär on eelkõige mees või naine, kes visatakse ambrasuurile, kui rahaasjad haisema hakkavad. Umbkaudu samas tähenduses saab rääkida ka tulleminekust või (La Fontaine'i valmi järgi) kastanite tulest välja toomisest.

Üks uus populaarsust koguv sõjakas ettevõtmine on meil samuti, nimelt kultuuridessant (*dessant* = vägede maandamine vaenlase territooriumile). Seegi võrdlus näib olevat laenatud vene keelest, kus vaste on olemas. Viljandi kultuuriakadeemia on sõna põlistanud tudengifestivali nimena, aga kultuuriga on rünnanud ka ühe valla taidlejad teise valla rahvamaja, sajad eestlased Jerevani ja tuhat eestlast Peterburi. Koguni vanad Eesti purjelaevad on käinud kultuuridessantil naabermaade sadamates.

Postimees 26. V 2018